

Doktori (PhD) értekezés bírálata
Az Európai Unió intervenciós rendszerének hatásai a kukorica és az
étkezési búza piacon Magyarországon

Szerző

Nógrádi Judit doktorjelölt

Témavezető

Dr. Bánhegyi Gabriella egyetemi docens

Bíró

Dr. Jámber Attila egyetemi adjunktus

Nógrádi Judit doktorjelölt a Pannon Egyetem Georgikon Kar Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolához a fenti címen benyújtott doktori (PhD) értekezéséről a Pannon Egyetem doktori szabályzatának figyelembevételével az alábbi opponensi véleményt alakítottam ki.

1. A témaválasztás aktualitása és újszerűsége

A doktori értekezés eléggé idejétmúlt témával foglalkozik. A gabonaintervenció közvetlenül hazánk Európai Unió csatlakozását követően bírt jelentőséggel, míg a 2008-as és 2011-es élelmiszerár robbanás után a rendszer gyakorlatilag elvesztette jelentőségét. 10 éve még érdekes lett volna ezen hatásokat vizsgálni, de ma már inkább az archív jelzővel illelnék a hasonló célú elemzéseket. A témaválasztásból rögtön az is következik, hogy új tudományos eredmények felmutatása az elavultság miatt nehézkes. Ezen felül problémaként jelenik meg az is, hogy a disszertáció sok esetben nagyon régi adatokkal dolgozik és ezáltal félrevezető eredményekre vezet. A 10-37. oldalon leírt búza és kukorica világpiacainak bemutatása rész például 1996-2009 közötti adatokkal dolgozik és úgy állítja be az elemzést, mintha ma is pont ugyanolyan piaci helyzet lenne, mint amit a régi adatok sugallnak.

2. A szakirodalom feldolgozásának színvonala

Fentiekből következően a szakirodalom is elavultnak mondható. A felhasznált irodalmak nagy része még a csatlakozás előtt született, elvértve fordulnak csak elő az értekezésben 2004 utáni szakirodalmi hivatkozások. A szakirodalommal további probléma, hogy rendkívül sok internetes linkről letöltött anyagra is hivatkozik a szerző, melyek egy része nem tudományos forrásból származik. Hiányos továbbá a téma elméleti hátterének idegen nyelvű irodalmi feldolgozottsága is, noha a mezőgazdaságba történő állami beavatkozások angol nyelvű szakirodalma például könyvtárnyi. Nem világos az sem, vajon miért kell magyar nyelvű szerzőket idézni klasszikus közgazdasági elméletekre történő hivatkozáskor, amikor a hazai szerzők nagy része is nyilvánvalóan hivatkozza azokat és az elméletek nem tőlük származnak. Úgy vélem, egy doktorjelölttől elvárható, hogy legalább angol nyelven olvassa és idézze is a tudományos alapműveket. Fentiekből következően a téma tudományos hátterét csak részben sikerült a szerzőnek feldolgoznia. Az euvonal.hu és agronaplo.hu típusú hivatkozások egyáltalán nem méltóak egy doktori disszertációhoz. Zavaró továbbá, hogy bizonyos helyeken egyáltalán nincsen vagy elvértve található csak hivatkozás (pl. a statisztikai módszereket leíró résznél a 72-78. oldalon vagy a gabonaintervenció hazai működését leíró résznél a 154-162. oldalon).

A kutatási célok, hipotézisek és módszerek helyessége

A doktori disszertációban megfogalmazott hipotézisek nagyon gyengék és túlságosan triviálisak. Ami az első tézist illeti, nem kell hozzá sok közgazdasági alapismeret, hogy az ember tudja, valóban lehet szinte minden mezőgazdasági termék árára előrejelző modelleket készíteni, inkább azok megbízhatóságával van probléma. Egy olyan hipotézis, miszerint fel lehet állítani ilyen modellt a hazai búza és kukorica piacokra, inkább a közgazdasági alapvetések sorába tartozik. A második hipotézis szerint az Európai Unió csatlakozást követően az intervenció rendszer csökkentette a hazai búza és kukorica árak volatilitását és növelte a minimum árakat. Akik csak egy kicsit is értik az intervenció közgazdasági logikáját, azok tudják, ez így van, ezen nincs is mit cáfolni. A további hipotéziseket illetően vajon ki gondolná, hogy egy garantált áras felvásárlási rendszer növeli a termelők értékesítési biztonságát, a termelők alkupozícióját és hogy azok a termelők lesznek hátrányosabb helyzetben, akiknek messzebbre kell szállítaniuk az árut (vagyis magasabbak a költségeik)? Ezek mind olyan állítások, amelyekkel józan ész alapján csak egyetérteni lehet, ebből

következően kíváncsian várhatja az olvasó, vajon melyik hipotézist fogja megcáfolni a szerző (vagyis hol mond ellent mind a józan észnek, mind a közgazdasági alapfogalmaknak)?

Mivel az első hipotézis kivételével a szerző nem alkalmaz tudományos módszert azok tesztelésére, így várható módon minden esetben kihozza, hogy az általa felállított, hipotézisnek mondott alapelvek valóban helyesek. Az első hipotézis teszteléséhez használt tudományos módszer legalább alkalmas a probléma vizsgálatára, ám sajnos még ezzel kapcsolatban is számos probléma merül fel (lásd a következő pontot).

A kutatási eredmények színvonala

A doktori értekezésben megfogalmazott eredmények a fentiekből következően kevés újdonságtartalommal bírnak. Ami az első hipotézishez kapcsolódó vizsgálatot illeti, a jelölt helyesen használja az ARIMA és GARCH modelleket az árak időbeni alakulásának elemzéséhez, a kérdés azonban az, hogy mi szükség van a stepwise regresszióra és főkomponens analízisre. Előbbit ugyanis nem alkalmazza a szerző (helyette GARCH modelleket futtat), utóbbit pedig hét változóra alkalmazni értelmetlen, így a vonatkozó 30 oldalas elemzés és a hozzá tartozó elméleti-módszertani rész nyugodtan törölhető is lenne az anyagból. Ezt a részt olvasva kicsit olyan érzésem volt, mintha a jelölt be akarná bizonyítani, hogy szükség esetén ezeket a módszereket is tudja alkalmazni. Az ARMA és GARCH modellek értelmezését illetően viszont nagyon szűkszavú a jelölt, a táblázatok beillesztésén túl annyival tudja le az eredményeket, hogy a modell jól illeszkedik. Ahogyan már fentebb is írtam, a többi hipotézis teszteléséhez használt módszert (ami gyakorlatilag kimerül a logikus gondolkodásban) nem tekintem tudományosnak, így az ott elért evidens eredményeket sem kezelném újnak vagy újszerűnek. A 184. oldalon használt „vélelmezhető” szó pedig arra utal, a szerző a vélelmet és a tudományos bizonyítást azonosnak tekinti. Kétségtelen azonban, hogy a következtetések helytállóak, mivel maguk a feltételezések is azok voltak.

Formai kérdések

A fenti tartalmi problémákon túl rengeteg formai elem is zavarja az olvasót a mondanivaló megértésében. Nem mindenütt volt számomra világos például a dolgozat szerkezeti felépítése (pl. mi köze a magyar búza és kukorica vertikumnak a szakirodalmi áttekintéshez vagy miben mond újat a hatodik fejezet az ötödikhez képest, amikor utóbbiban szinte mondatról mondatra történő másolások vannak az előbbiből). A táblázatok és ábrák kezelése is sok kívánnivalót

hagy maga után. A táblázatok nagy része az EViews szoftver kimeneti táblájának egyszerű bemásolása angol nyelven, aminek az átrendezése és átírása egy magyar nyelvű disszertációhoz célszerű lett volna. Az SPSS szoftver outputjainál is hasonló a helyzet, sokszor zavarják az angol nyelvű feliratok a megértést és ráadásul a legtöbb esetben olyan táblázatokról van szó, amelyek könnyen „újragyárthatók” lettek volna magyarul is. A forrás pedig a fenti esetekben nyilván nem SPSS és EViews output, hanem saját szerkesztés az évszámmal is megjelölt felhasznált adatok alapján. A 242. oldaltól 40 oldalon keresztül felsorolt parancssorok bemásolásának pedig nem látom értelmét.

Összességében úgy vélem, Nógrádi Judit doktori (PhD) értekezése nagyon gyenge színvonalú, ám amennyiben a Tudományos Bizottság által a védésen megfogalmazott kérdésekre a jelölt maradéktalanul meg tudja adni a választ, akkor az értékezés elfogadását és a PhD fokozat odaítélését javaslom.

A jelöltnek feltenni szándékozott kérdések

1. Milyen hipotéziseket lenne érdemes tesztelni a téma kapcsán és milyen módszerrel?
2. Hogyan definiálná a téma elméleti háttérét szűkebb és tágabb értelemben?
3. Milyen szerepe van manapság a gabonapiaci intervenciónak a piaci árak alakulásában Magyarországon?

Budapest, 2014. december 8.

Dr. Jámbor Attila